

تقدیم به:

سجده مشاوران اسوه اسلامی، رسول اکرم ﷺ، ائمه هدی علیهم السلام و بانوی
نمونه انسانیت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام که با آموزه‌های خویش، هدایت
صحیح سر را از روز قیامت به عهده دارند.

فهرست مطالب

مقدمه مؤلف ۱۹

فصل اول: کلیات و ماهیت مشاوره ۲۵

مقدمه ۲۷

۱- جایگاه مشاوره در قرآن و حدیث ۲۷

۲- تعریف مشاوره، راهنمایی و روانداری ۲۹

مفهوم مشاوره ۲۹

تمایز مشاوره و روان درمانی ۳۰

۳- تاریخچه راهنمایی، مشاوره و روان درمانی ۳۴

سیر مشاوره و روان درمانی در تاریخ اسلام و ایران ۴۳

۴- ضرورت نظریه پردازی مشاوره و روان درمانگری اسلامی ۴۸

فصل دوم: مبانی انسان شناختی مشاوره و روان درمانی ۵۳

مقدمه ۵۵

بخش اول: ماهیت انسان ۵۵

الف- ماهیت انسان از دیدگاه مکاتب غربی ۵۶

ب- ماهیت انسان از دیدگاه اسلام ۶۰

۶۳	تبیین فطرت
۶۳	الف - معنی لغوی فطرت:
۶۴	ب- واژه فطرت و مشتقاتش در قرآن مجید فراوان استعمال شده است:
۶۴	ج- فطرت در فرهنگ جامعه اسلامی در مورد انسان و خصلت‌های فرا حیوانی:
۶۵	د- گرایش‌ات فطری زیادند در زیر به تعدادی از آن‌ها می‌پردازیم:
۶۵	۱. کمال طلبی (تمایل به خود شکوفایی)
۶۶	۲. آزادی خواهی (تمایل به رهایی از هرگونه قید و بند (موانع نیل به کمال)
۶۷	۳. گرایش به خیر، خوبی و فضیلت
۶۸	۴. حقیقت جویی (حق طلبی و بهت پذیری
۶۸	۵. خداگرایی
۶۸	۶. احساس کرامت و عزت
۷۰	۷. زیبایی طلبی
۷۱	۸. میل به لذت خوشی و عدم تمایل به درد و ناراحتی
۷۲	۹. زندگی جاوید خواهی
۷۳	۱۰. محبت خواهی و نوع دوستی
۷۳	۱۱. انتخاب گری
۷۴	۱۲. گرایش به نظم
۷۵	۱۳. تعادل خواهی
۷۶	۱۴. گرایش به جنس متفاوت
۷۶	۱۵. حیات و تمایل منفی نسبت به قبیح و هرگونه زشتی
۷۷	۱۶- اختیار
۷۸	۱۷. رابطه فطری عقل و عاطفه
۷۸	الف - عقل

۷۹.....	ب. عواطف
۸۲.....	ج- توانمندی فطری و گستره روابط انسان
۸۳.....	۱. توانمندی انسان در ارتباط با خدا
۸۴.....	۲. ایمان
۸۴.....	۱.۲. پرستش خداوند
۸۷.....	۱.۱. تسلیم
۸۷.....	۱.۴. شکر و پاس‌گذاری
۸۸.....	۱.۵. توبه از گناهان
۸۹.....	۲. توانمندی انسان در ارتباط با خود
۹۱.....	۳. توانمندی ارتباط با انسان‌های دیگر
۹۶.....	۴. توانمندی ارتباط با طبیعت و به‌شدی از آن
۹۸.....	امتیاز انسان‌شناسی اسلامی بر دیگر دیدگاه‌ها
۹۸.....	الف- جامعیت
۹۹.....	ب- اتقان و خطا ناپذیری
۹۹.....	ج- توجه به جایگاه انسان
۹۹.....	د- ینش ساختاری و رابطه ساحت‌های وجود انسان
۱۰۰.....	ه- خدا محوری
۱۰۰.....	و- کرامت
۱۰۰.....	ز- توجه به انسان سالم
۱۰۱.....	بخش دوم: شخصیت
۱۰۱.....	الف- شخصیت از دیدگاه‌های روانشناسی
۱۰۱.....	۱- رویکرد روانکاوی فروید
۱۰۲.....	سطوح شخصیت

- ۱۰۲..... ساختار شخصیت: نهاد، من و فرامن
- ۲- رویکرد آدلر..... ۱۰۴
- ۳- رویکرد رفتارگرایی..... ۱۰۴
- ۴- دیدگاه استنباط گرایی از داستان‌ها..... ۱۰۵
- ۵- رویکرد انسان گرایی..... ۱۰۵
- ۶- رویکرد مدار..... ۱۰۶
- ۷- رویکرد عقلانی - هیجانی الیس..... ۱۰۷
- ۸- رویکرد گشتال..... ۱۰۸
- ۹- رویکرد میان فردی..... ۱۰۸
- ۱۰- رویکرد چند وجهی زارو..... ۱۱۰
- ۱۱- واقعیت درمانی گلاس..... ۱۱۰
- جمع‌بندی شخصیت در روان‌شناسی معاصر..... ۱۱۱
- ب- شخصیت از دیدگاه اسلام..... ۱۱۱
- شاخص‌های شخصیت سالم از دیدگاه اسلام..... ۱۱۳
- شاخص‌های شناختی..... ۱۱۴
- کرامت تکوینی و تقوایی..... ۱۱۵
- توانمندی ارتباط با دیگران..... ۱۱۶
- شاخص‌های شخصیت ناسالم از دیدگاه اسلام..... ۱۱۸
- عوامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت..... ۱۲۱
- مقایسه دیدگاه اسلام و رویکردهای روان‌شناسی و جمع‌بندی..... ۱۲۲
- الف- وجوه اشتراک..... ۱۲۳
- ب) تفاوت دیدگاه‌ها..... ۱۲۵
- بخش سوم: چیستی بهنجار و نابهنجار..... ۱۲۷

۱۲۹	الف- نشانگان تمایز بهنجار از نابهنجار
۱۲۹	بهنجاری به صورت سالم بودن
۱۲۹	بهنجاری به صورت کمال مطلوب
۱۲۹	بهنجاری به صورت متوسط
۱۳۰	بهنجاری به صورت فرآیند
۱۳۰	۱- ملاک امری
۱۳۱	۲- ملاک هیجانی
۱۳۱	۳- ملاک اجتماعی
۱۳۶	نقد ملاک‌های سبب نابهنجاری
۱۴۰	زیان‌های متعدد
۱۴۲	نقش اختیار در نابهنجاری
۱۴۲	آثار و نتایج ملاک‌های نابهنجاری از دیدگاه اسلام
۱۴۳	الف- آثار نظری
۱۴۳	ب- آثار عملی
۱۴۳	ب-۱. تشخیص
۱۴۴	ب-۲. درمان
۱۴۶	بخش چهارم: آسیب‌شناسی
۱۴۶	الف - آسیب‌شناسی روانی در رویکردهای روانشناسی
۱۴۶	۱- رویکرد روانکاوی فروید
۱۴۶	۲- رویکرد آدلر
۱۱۷	۳- رویکرد وجود گرا
۱۴۸	۴- رویکرد رفتار درمانی
۱۴۸	۵- رویکرد فرد مدار

۱۴۹.....	۶- رویکرد گشتالت
۱۵۰.....	۷- رویکرد عقلانی-هیجانی الیس
۱۵۱.....	۸- رویکرد شناختی بک
۱۵۲.....	۹- رویکرد چند وجهی لازاروس
۱۵۲.....	۱۰- رویکرد واقعیت درمانی گلاسر
۱۵۳.....	۱۱- دیدگاه انسان‌گرا: داستان درمانی
۱۵۳.....	استنباط گرای راه حل مدار
۱۵۳.....	۱۲- رویکرد درون میان‌رودی
۱۵۴.....	ب- آسیب‌شناسی رویکرد اسلامی
۱۵۵.....	پدید آورنده‌های دروس
۱۵۵.....	۱- نیازهای ارضا نشده
۱۵۶.....	۲- نیازها و خواسته‌های غیر طبیعی
۱۵۷.....	۳- شناخت‌ها و نگرش‌های نادرست
۱۵۸.....	پدید آورنده‌های بیرونی (زمینه‌های محیطی)
۱۵۹.....	عوامل آسیب‌زا در سلامت روانی
۱۶۰.....	۱- باورهای غیرواقع‌بینانه
۱۶۰.....	۲- نفاق و دورویی
۱۶۱.....	۳- خودبرتربینی و استکبار
۱۶۱.....	۴- عدم تحمل برتری دیگران
۱۶۲.....	۵- عدم پایبندی به تعهدات
۱۶۳.....	۶- بدینی نسبت به دیگران
۱۶۳.....	۷- انعطاف ناپذیری
۱۶۴.....	۸- تحت تأثیر اغواهای شیطانی قرار گرفتن

۹- عدم رعایت آبروی مؤمن	۱۶۴
بخش پنجم: مدل سلامت روان از دیدگاه اسلامی	۱۶۵
محور اول: پیش فرض های سلامت روان از دیدگاه اسلامی	۱۶۵
محور دوم: مفهوم سلامت روان از دیدگاه اسلامی	۱۶۶
محور سوم: عوامل و موانع سلامت روان از دیدگاه اسلامی	۱۶۹
محور چهارم: فواید سلامت از دیدگاه مکاتب روان شناسی غرب و اسلام	۱۷۳
جمع بندی فصل	۱۷۵

فصل سوم: دیدگاه های مشاوره و روان درمانی

مقدمه	۱۷۸
الف- مشاوره و روان درمانی در رویکردهای روان شناسی معاصر	۱۷۹
۱- رویکرد روان تحلیلی فروید	۱۷۹
۲- رویکرد درمان آدلری	۱۸۰
۳- رویکرد درمان عقلانی- هیجانی الیس	۱۸۲
۴- رویکرد شناختی بک	۱۸۳
۵- رویکرد گشتالت درمانی	۱۸۴
۶- رویکرد فرد مدار	۱۸۵
۷- رویکرد درمان میان فردی	۱۸۶
۸- رویکرد درمان وجودی	۱۸۷
۹- رویکرد رفتار درمانی	۱۸۸
۱۰- رویکرد درمانی استنباط گرا	۱۸۹
۱۱- رویکرد درمان ارتباطی / راهبردی	۱۹۰
۱۲- رویکرد درمان سیستمی بوئی	۱۹۱

- جمع‌بندی رویکردهای روان‌شناسی در مشاوره و روان‌درمانی ۱۹۱
- ب - مشاوره و روان‌درمانی در رویکرد اسلامی ۱۹۴
- ب-۱- نظام‌نامه مشاوره و روان‌درمانی اسلامی ۱۹۴
- ب-۲- فوائد تبیین نظام‌نامه مشاوره اسلامی ۱۹۴
- ب-۳- جامعیت اسلام و نظریه مشاوره و روان‌درمانی ۱۹۵
- ب-۴- رویکرد اسلامی به روان‌درمانی و مشاوره ۱۹۶
- ب-۵- رویکرد روان‌شناسی و بازسازی فطرت و توجه به عوامل مشکل‌ساز ۱۹۷
- ب-۶- آثار عملی ساختن رویکرد بازشناسی و بازسازی فطرت ۱۹۹
- ب-۷- شاخص‌های سنجش کارآمدی مشاوره و روان‌درمانی ۲۰۰
- ویژگی‌ها و معیارهای کارآمدی مشاوره عبارتند از: ۲۰۱
- الف- خردمندی ۲۰۱
- ب- حریت همراه با تدین ۲۰۳
- ج- صداقت و برادری ۲۰۶
- د- مهارت بکارگیری روش‌های گوناگون بر شرایط متفاوت ۲۰۶
- ه- برقراری رابطه حسنه ۲۰۸
- و- خشیت الهی مشاور ۲۰۹
- ز- اعتماد به مشاور دارای شرایط ۲۱۰
- ب-۸- نقش ویژگی‌های مشاور در عملیاتی ساختن رویکرد بازشناسی ۲۱۰
- ۱- عالم و صاحب نظر در موضوع مورد مشاوره و زمینه‌های آن مانند ۲۱۱
- ۲- توانایی ایجاد ارتباط عاطفی با دیگران ۲۱۱
- ۳- خلوص ۲۱۱
- ۴- حلم و بردباری ۲۱۱
- ۶- رازداری ۲۱۲
- ۷- نقش الگویی ۲۱۲

۸- خودآگاهی	۲۱۲
۹- تقوا	۲۱۳
ب- اصول مشاوره و روان‌درمانی در رویکرد بازشناسی و بازسازی فطری	۲۱۴
- توجه به کرامت و شرافت ذاتی و اختیاری مراجعه‌کننده	۲۱۵
۲- آزادی و اختیار	۲۱۶
۳- راجحایی بر اساس واقعیت و حق	۲۱۸
۴- توجه به ویژگی‌های مراجعه‌کننده	۲۱۹
۵- تعاون و همکاری مشاور و مراجعه‌کننده	۲۲۱
۶- بصیرت‌یابی	۲۲۲
۷- محبت	۲۲۳
۸- نگاه‌امانتی به مراجع دانش	۲۲۵
۹- حاکمیت بخشی مشاور و روان‌درمانگر به رابطه‌اش با خدا	۲۲۵
۱۰- آموزش گستره زندگی انسانی و اصالت بخشیدن به زندگی ارزشی و اخروی	۲۲۶

فصل چهارم: روش‌ها و فرآیند مشاوره و روان‌درمانی از نگاه اسلامی ۲۲۸

مقدمه	۲۳۰
بخش اول- روش‌های مشاوره و روان‌درمانی	۲۳۰
۱- چگونگی کشف روش‌های مشاوره و روان‌درمانی	۲۳۰
الف- دستورالعمل‌ها و ضوابطی که در گفتار معصومین علیهم‌السلام در مورد مشاوره	۲۳۱
ب- روش‌های مستفاد از سیره و رفتار معصومین علیهم‌السلام	۲۳۲
ج- روش‌های سازگار با اصول و اهداف مشاوره اسلامی	۲۳۲
۲- انواع روش‌های مشاوره و روان‌درمانی	۲۳۵
الف- روش تعقلی در مشاوره	۲۳۵

۲۳۶	ب- روش تحلیل روانی
۲۳۷	ج- روش مستقیم
۲۳۷	د- روش غیر مستقیم
۲۳۷	نقش‌های مشاوره و روان‌درمانی در تقسیم‌بندی دیگر
۲۳۷	الف- روش‌های تشخیصی
۲۳۸	ب- روش‌های پیش‌گرفته
۲۳۹	نمونه‌ی روش‌ها
۲۳۹	۱- گفتمان زیبا
۲۳۹	۲- فراهم آوردن راه‌های ترویج و نشاط روحی
۲۴۰	۳- معاشرت با خردمند
۲۴۰	۴- پرورش حسن ظن
۲۴۱	۵- درست اندیشیدن
۲۴۱	۶- آموزش
۲۴۲	۷- تقویت اراده
۲۴۲	۸- تقویت توکل و یاد پروردگار
۲۴۴	روش‌های درمانی
۲۴۴	۱- برقراری ارتباط محبتی
۲۴۵	۲- روش‌های آماده‌سازی‌های روانی شخصیتی مراجع
۲۴۶	۳- تبیین حکیمانه از واقعیت‌ها
۲۴۷	۴- تمهیدات شناختی عاطفی از طریق موعظه
۲۴۷	۵- بازشناسی شناخت‌ها و باورها از راه جدال احسن
۲۴۸	۶- ارتقای شناخت و باور مراجع در زمینه پروردگار
۲۵۰	۷- پرورش مثبت‌اندیشی و حسن ظن

۲۵۱	۸- پرورش مسئولیت پذیری
۲۵۲	۹- پرورش صبر و حلم
۲۵۲	۱۰- پرورش روحیه شاد زیستن
۲۵۳	۷- رفتارهای کرامتی
۲۵۳	۱۱-۱- خوش رویی
۲۵۴	۱-۲- محرم و احرام دیگران
۲۵۵	۱۱-۲- عفو بخشش
۲۵۵	۱۱-۴- هماهنگی بین گزار و رفتار
۲۵۶	۱۱-۵- رفتار متواضعانه
۲۵۷	بخش دوم: فرآیند مشاوره و روان درمانی
۲۵۷	اول: مرحله آغاز
۲۵۸	الف) رابطه نیکو
۲۶۳	ب- جلب اعتماد مراجع
۲۶۴	ج- اطمینان بخشی به رازداری مشاور
۲۶۵	د- تعیین ساختار جلسات مشاوره
۲۶۶	ه- ارزیابی مسأله
۲۶۷	فنون ارزیابی
۲۶۷	۱- توجه به رفتارهای غیر کلامی
۲۶۸	۲- فن سؤال کردن
۲۶۹	۳- انعکاس محتوا و احساسات
۲۷۳	دوم: مرحله میانی
۲۷۳	۱- توجه مراجع به حرمت انسانی خود
۲۷۶	۲- شکل دهی افکار و عقاید مراجع

- ۳- زمینه سازی شناختی جهت احساس نیاز به تحول ۲۸۱
- ۴- خلاصه گیری و جمع بندی مطالب در هر مرحله ۲۸۱
- ۵- تم کز بر نقاط قوت و توجه به رشد شخصی مراجع ۲۸۲
- ۶- آموزش صحیح فکر کردن ۲۸۲
- ۷- فراهم سازی زمینه پرورش مطلوب عواطف انسانی و دوری از عواطف منفی ۲۸۳
- ۸- احاطه پرورش عاطف ارزشی اجتماعی فرد ۲۸۵
- ۹- آموزش مهارت های رفتاری کارآمد ۲۸۷
- ۱۰- توجه به شایع جسمانی مراجع ۲۹۱
- ۱۱- واکنش متقابل با سکس ۲۹۱
- ۱۲- مقابله با مقاومت مراجع ۲۹۲
- ۱۳- ارجاع مراجع ۲۹۳
- سوم: مرحله پایانی ۲۹۴
- چهارم: مرحله پی گیری ۲۹۵
- جمع بندی ۲۹۶
- منابع ۲۹۷

مقدمه مؤلف

افراد زیادی از بشر، در طول زندگی و یا پاره‌ای از مراحل زندگیشان، با مشکلات و سبیل‌های رفتاری روبه‌رو بوده و برای حل آن‌ها به رهبران و دانشمندان دینی، معلمان، مشاوران، روان‌درمانگران و راهنمایان مجرب و متخصص، مراجعه می‌کرده و می‌کنند.

امروزه، بیش از گذشته، ما به مشاوره، روان‌درمانگری و راهنمایی نیازمندند؛ زیرا نظر به تنوع نیازهای انسانی، فرهنگی، روانی، عاطفی و ... و افزایش تعداد افراد موضوع راهنمایی، مشاوره و روان‌درمانگری، مسائل روانی شناختی - عاطفی و رفتاری، بسی پیچیده‌تر گردیده و جلوه‌های بیشتری پیدا کرده است. افزایش روز افزون اختلالات روانی، مشکلات بین فردی، بحران‌های شخصیت، مشکلات مرتبط با حوزه سلامت روان، از یکسو، و پیچیدگی‌های زندگی در جهان معاصر، هم از و نشیب‌های آن، نیاز به تصمیم‌گیری‌های مدبرانه و بهره‌مندی از نظر افراد متخصص از سوی دیگر، ضرورت مشاوره و روان‌درمانی را دوجندان نموده است. حتی اینکه مشاوره و روان‌درمانی با نگرش اسلامی می‌تواند زمینه رسیدن به فلاح و رستگاری^۱ دنیا و آخرت را فراهم سازد، ضرورت این مسأله را مضاعف کرده است.

بسیاری از افراد، به نحوی با مشکلات روانی خود و یا کسانی که در ارتباط با آنان هستند روبه‌رویند. کودکان و نوجوانان از اخلاق و برخورد والدین در رنجند و والدین از ناسازگاری، طغیانگری، پرخاشگری و رفتارهای نابهنجار کودکان و نوجوانان خود، در ناراحتی و غم و اندوه به سر می‌برند. در مدارس، دانش‌آموزان زیادی وجود دارند که کم

۱. امام علی علیه السلام: «الْمُسْتَشِيرُ عَلَى طَرَفٍ النَّجَاحُ؛ مشورت کننده در طریق رستگاری است» (آمدی، ۱۴۱۰، ص ۶۵).

و بیش دارای مشکلات روانی می‌باشند و معلمان، مدیران و ناظران، روزمره، با رفتارهای نابهنجار آنان روبه‌رو هستند. در خانواده‌ها خیلی از همسران به دلیل مشکلات روانی خود، یا همسر و یا هر دو، از زندگی آرام و لذت بخشی برخوردار نیستند و زمینه ناراحتی‌های فرزندان را نیز فراهم می‌سازند.

برای حل این مشکلات و پیشگیری از پدید آمدن آن‌ها در افراد جامعه، کوشش‌هایی «ناحیه مسلمان‌شناسی، روان‌شناسان، مشاوران و روان‌درمانگران به عمل آمده است و در چند دهه اخیر مسائل رفتاری و روانی کودکان، نوجوانان و جوانان به‌خصوص به عنوان محور عمده مشاوره و راهنمایی یا روان‌شناسی مشاوره درآمده است و امکانات آموزشی و پژوهشی ویژه مسائل و مشکلات روانی آنان در دانشگاه‌ها و مدارس، توسعه یافته و کتاب‌ها و مجله‌های تخصصی در این زمینه، بسیار انتشار یافته است.

یکی از مبانی نظری مشاوره و روان‌درمانی از دیدگاه اسلامی این است که اکثر مشکلات، به‌ویژه مشکلات روانی، از خود انسان و تعامل‌های او برمی‌خیزد. در مشاوره دینی، علل رفتاری‌ها و مسائل روانی، در خود انسان و سابقه زندگی آنان جستجو می‌گردد و در این جستجوگری است که افراد به خود پناهی رسیده و به نقاط قوت و ضعف خود پی می‌برند، بینش‌های صحیح را از افکار و باورهای نادرست تشخیص می‌دهند و در مورد خود، عقاید و ایمان و رفتارهای معقول و انسانی به بصیرت می‌رسند و مشکل‌شناسی، به مشکل‌گشایی می‌پردازند.

در حقیقت، از نظر مشاوره اسلامی، همان‌طور که دردها و مشکلات در خود افراد ناشی می‌شود، درمان‌ها و راه‌حل‌ها نیز از خود آنان خواهد بود. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: «ذَوَاؤُکَ فِیکَ وَ مَا تَشْعُرُ وَ ذَوَاؤُکَ مِنْکَ وَ مَا تَنْتَظِرُ» (مبیدی، ترجمه زمانی، ۱۴۱: ص ۱۷۵). یعنی ای انسان! درمان تو در تو (و از خود تو) است و خود نسبت به آن آگاه نیستی و درد تو نیز در خود تو (و از خود تو) است و تو آن را نمی‌دانی.

درست است که بسیاری از مشکلات روانی مردم، ریشه در ساختار اجتماعی آنان دارد و هریک از جوامع مختلف، مشکلات روانی خاص خود را دارد که مردم را بدان دچار ساخته است و رفع بنیادی همه این مشکلات، بدون اصلاح ساختارهای اجتماعی و فقط با بهره و روان‌درمانی افراد، ممکن نیست، ولی باید توجه داشت که:

اولاً: بسیاری از مشکلات روانی هم هستند که در زندگی شخصی افراد، ریشه دارند و نظارت به آن‌ها را روان‌درمانگران روانی می‌رود، در اصل، حل مشکلاتی است که در این محدوده وجود دارد.

ثانیاً: مشکلات روانی اجتماعی زیادی وجود دارند که مشاوران می‌توانند در سطح خانواده‌ها، مؤسسات و گروه‌های کوچک اجتماعی به حل آن‌ها بپردازند و زمینه اصلاح‌های بنیادی اجتماعی را فراهم سازند.

ثالثاً: از باب (مالا یدرک کماله لایترک کله)، می‌توان فشار مشکلات اجتماعی و تأثیر آن‌ها را بر روان افراد از بین برد و با اصلاح ساختارهای اجتماعی و یا از دیاد و شدت مشکلات روانی، پیشگیری کرد و افراد را به زندگی آرام، رهنمون ساخت. به‌طور مسلم رسالت مشاور و روان‌درمانگر، زدودن قید و بندها و اسارت‌های شناختی، روانی و رفتاری است و بدین وسیله افراد از موانع رشد صحیح و سلامت روانی، در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی، رهایی می‌یابند و زمینه اصلاح جامعه، فراهم می‌گردد.

رابعاً: مشاوره و روان‌درمانگری، مجموع‌های از تعاملات در محدود یک ارتباط اصیل واقعی و ارزشی است که شامل مهارت‌ها و اصول تربیتی و اخلاقی مهم است و حتی گفته شده: «مشاوره ضرورتاً یک کار اخلاقی است». روشن است به میزانی که اصول تربیتی و اخلاقی، در افراد جامعه، به مهارت تبدیل گردد، از بروز مشکلات روانی، عاقلانه اجتماعی، اخلاقی و رفتاری جامعه پیشگیری می‌شود و افراد جامعه برای اصلاح و رشد سلامت خویش و گروه‌های اجتماعی اقدامات بیشتری را خواهند داشت.

در زمینه مشاوره و روان درمانگری، گرچه کتاب‌های متعددی بر اساس دیدگاه‌های روان‌شناسی، به‌طور عمده غربی، تألیف شده است، در این کتاب به جز بهره‌مندی از دیدگاه‌های علمی جدید، کوشش شده است دیدگاه‌های اسلامی در روان‌شناسی، مشاوره و روان‌درمانی را در برابر دیدگاه‌های روان‌شناسی جدید مطرح سازد و مبانی، اصول و روش‌های مشاوره و فرآیند درمان را به صورت علمی و مُلهم از فرهنگ غنی مکتب اسلام تبیین نماید. افزون بر این بسیاری از روش‌های درمانی ارائه شده بر اساس دیدگاه‌های روان‌شناسی با فرهنگ بومی و اسلامی جامعه ما همخوان نیست و در پاسخ به نیاز جامعه مخاطب در درمان و یا پیشگیری از آسیب روانی حواص سلامت روان با چالش‌هایی مواجه است و مخاطبین با دیده تردید به آن می‌نگرند که خود این مسئله نیز در درمان آثار منفی به دنبال دارد.

این کتاب، به عنوان کتاب درسی، برای دانشجویان علوم تربیتی و روان‌شناسی در مقطع کارشناسی ارشد تدوین یافته است و در عین حال برای طیف وسیعی از همه کسانی که به مشاوره، روان‌درمانگری و تعلیم و تربیت اشتغال دارند می‌خواهند با نظریات اسلامی در زمینه هدایت‌های تربیتی، مشاوره و روش‌های تربیتی و نظریات‌های خویش را انجام دهند، قابل استفاده است. چه بسیارند متخصصانی که می‌خواهند با توجه به اصول و روش‌های اسلامی به تعلیم و تربیت، مشاوره و روان‌درمانی در جامعه اسلامی بپردازند. و نیز افراد زیادی هستند که می‌خواهند با نظریات علمی و دینی در مشاوره و روان‌درمانی آشنا شوند. کتاب حاضر می‌تواند برای هر دو دسته مفید باشد.

کتاب حاضر با توجه به اهمیت سلامت روان و نقش آن در تعالی انسان و ساینیدن او به هدف نهایی خلقت و از سوی دیگر کمبود منابع منسجم در این زمینه با بهره‌مندی از روش نقلی و مراجعه به منابع دینی، روش عقلی و ارائه شواهد تجربی، سعی نموده مبانی نظری مشاوره و روان‌درمانی را در حوزه انسان، شخصیت، عوامل آسیب‌زا و استرس، روش‌ها و فرآیند مشاوره و روان‌درمانی را برگرفته از نگاه دینی عرضه نماید و جهت درک بهتر و فراهم نمودن امکان مقایسه متناسب با موضوع هر فصل دیدگاه روان‌شناسی معاصر را نیز تبیین کند.

اولیا و مربیان و مشاوران مدارس با بهره‌مندی از این کتاب، می‌توانند دانش آموزان را در جهت رفع مشکلات تحصیلی، روانی، عاطفی، خانوادگی، اجتماعی، اخلاقی، شغلی و ... یار و دهنده و موجب رشد و تعالی آنان شوند و زمینه تحقق هدف‌های عالی تعلیم و تربیت را در آنان فراهم سازند.

این کتاب به کسانی که دچار مشکل شده‌اند و نمی‌دانند به چه کسی مراجعه کنند و چه ردی به عنوان مشاور برای خود انتخاب نمایند، کمک می‌کند تا با توجه به ویژگی‌های ارائه شده و روشنی انتخاب مشاور، برای حل مشکلاتشان به چه کسانی مراجعه نمایند.

این کتاب آن‌هایی که عموماً در زمینه مشاوره و روان‌درمانی را بالا می‌برد و افراد می‌توانند مشکلات روانی و رفتاری خود را در مراحل اولیه تشخیص دهند و به درمان، اصلاح و یا حداقل کم کردن آن‌ها دست بگذارند. با مطالعه این کتاب، می‌توان به پیش و بصیرتی در شناخت‌ها، باورها، ارزش‌ها - که اساس رفتارهای انسان را تشکیل می‌دهند رسید و شناخت‌های غیر صحیح و باورهای نامعقول و غیر ارزشمند واقعی را که در زندگی، افراد را دچار مشکلات روانی می‌سازد، ساسایی نمود و راه‌های تمایز باورهای معقول از نامعقول و امور ارزشی از غیر ارزشی را پیدا کرد و بدین وسیله از بروز مشکلات روانی زیادی پیشگیری نمود.

این کتاب إن شاء الله، در راستای ارتقاء سلامت جامعه اسلامی و بهره‌مندی از معارف ارزشمند دینی در حوزه روان‌درمانی و مشاوره مثمر ثمر واقع می‌شود.

امید است مشاوران، متخصصان روان‌درمانگر، مربیان، دانشجویان و همه دیگر خوانندگان محترم این کتاب، کاستی‌ها و لغزش‌ها را گوشزد کنند. إن شاء الله در چاپ‌های بعدی اصلاح و تکمیل گردد.

علی نقی فقیهی

دانشیار دانشگاه قم

زمستان ۱۳۹۶